

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNING FAOLLIGINI OSHIRUVCHI DIDAKTIK O'YINLARNING O'RNI

Nasiba Arslonova

*Namangan viloyati Davlatobod tumani maktabgacha va maktab bo'limiga qarashli
48-sonli maktabgacha ta'lim tashkilotida uslubchi va tarbiyachi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi kichik maktab yoshidagi bolalarni kunlik mashg'ulotlar bilan band qilish va tarbiyalashda didaktik mashg'ulotlarining o'rni va ahamiyati haqida ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *didaktik o'yinlar, motivlar, o'yinlar, muammolar, «Curishtiruv organi boshlig'i» texnologiyasi.*

Didaktik o'yinlar texnologiyalari kichik maktab yoshidagi bolalar faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ularning bola shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqaradi va rivojlantirishning amoiy echimlarini aniqlash va amalga oshirishda kata ahamiyatga ega. Didaktik o'yinlarning asosiy turlari: intellektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Foydalanuvchining tashkilot xaqida tassavurga ega bo'lishi shart, barcha e'lonlar, o'quv hisoblash fan kuchli motivatsiya e'tirof va ta'lim muammolar rag'batlantirish taqdim etiladi. Masalan, rivojlanish davrida ular o'z ta'lim uchun katta mas'uliyatni o'z zimmasiga olish kerak. Yana, tayyor ish ustida konstruktiv qayta bog'liklik muntazam ravishda mukammallikka erishish yo'llari xaqida ma'lumot etkazib beradi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida asosan bolalarda ta'lim olish motivlarini, ularning turli yo'nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan, biror kasbga moyilliklariniko'rsatadigan didaktik o'yinlardan foydalaniladi. Didaktik o'yinlar nazariy, amaliy, jismoniy, roli, ishchanlik va boshqa yo'nalishlari bo'yicha turlarga ajratiladi. Hozirda kompyuter vositasidagi didaktik o'yinlar alohida ahamiyatga ega.

Didaktik o'yinlar bolalarda tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, tadqiq qilish, hisoblash, o'lchash, yasash, sanash, kuzatish, solishtirish, xulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish, guruh yoki jamoa tarkibida ishlash, axloq-odob o'rgatish, nutq o'stirish, til o'rgatish, yangi bilimlar o'rgatish va boshqa faoliyat turlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan o'yinlarga ajratiladi.

Didaktik o'yinlardan alohida foydalanish orqali boshqa usullar yordamida erishish qiyin bo'lgan ta'lim-tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish ko'zda tutiladi. Turli o'quv fanlariga oid didaktik o'yinlar mavjud bo'lib, ular shu fanlarni sifatli o'rgatish maqsadlariga xizmat qiladi. Umumiy o'yinlar nazariyasiga ko'ra, mavjud barcha o'yin turlarini tasniflashda ularni funkfional, mavzuli, konstruktiv, didaktik,

sport va harbiy o'yinlarga ajratiladi. Bularning orasida dilaktik o'yinlar alohida ahamiyatga ega.

O'yinlar maktab yoshidagi bolalarning asosiy faoliyat shakli hisoblanadi. Bu esa pedagog va psixolog olimlar tomonidan shu yosh davridagi o'yinlarning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyatini o'rganish va yanada oshirish bo'yicha tadqiqotlar olib borilishiga asos bo'ladi. Natijada, oldingi asrning 60 -yillari boshidan AQSHda, so'ngra boshqarib mamlakatlarida ishchanlik o'yinlari qo'llanila boshladi. Ishchanlik o'yinlari tadqiqotchilari bu usulni eng asosiy, samarali va tejamli ta'lim metodlaridan iborat deb ta'kidlaganlar.

Didaktik o'yinlarning yana bir turi – aqliy hujum usulini birinchi marta 1939-yilda A.F.Osborn qo'llagan. Bu usulni g'oyalari banki deb nomlagan. U muammolarni quyidagicha echishga asoslanadi:

- muammoli vaziyat yaratish:
- g'oyalarni shakllantirish:

- eng yaxshi g'oyalarni tekshirish, baholash va uni echish bo'yicha iloji boricha ko'p, ba'zan, batamom kutilmagan g'oyalarni berish uchun eng qulay sharoit yaratilishi aqliy hujum mashg'uloti samaradorligini belgilaydi.

«Curishtiruv organi boshlig'i» texnologiyasi.

Bu usul bolalarni ijodiy, mustaqil, obrazli fikrlashga o'rgatadi. Ish rejasini tuzish, tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, «O'zini-o'zi boshqarish», «Rahbarning tashkiliy qobiliyatlari», deb nomlanuvchi mavzularning yakunida «Curishtiruv organi boshlig'i» degan yangi usuldan foydalaniladi. Har bir talabaga varaqlar tarqatiladi, ularda «Men YOXB boshlig'i», «Men-tergovchi», «Men-surishtiruvchi», «Men-ekspert», «Men-mutahassis», «Men-guvoh», «Men-xolis» kabi savollar yozilgan bo'ladi. Har bir guruh talabasi o'ziga tushgan faoliyatni ta'riflab, mazmunini ochib beradi, uning ish yuritishi va hatto, kiyinishigacha gapirib beradi. Javob beruvchi talabaga beriladigan savollarning 5-7 tadan oshmasligi shart. Oxirida tahlil qilingan obrazning ishi va uning kasbiy sifatleri, mehnat faoliyatining mazmuni, ish sharoitlari, o'ziga xos harakatlarining manzarasi ifodalanadi. Bu o'yin-usuli talabalarni ijodiy, mustaqil, obrazli fikrlashga o'rgatadi. Ish rejasini tuzish, tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Psixotexnik o'yinlar didaktik o'yinlarning o'ziga xos xususiyatga ega bo'lgan turi hisoblanadi. Bu o'yinlar o'quv jarayonida kerak bo'luvchi malaka, xotira, fikrlash, diqqat va tasavvur kabilarni shakllantiruvchi o'qitish usuli hisoblanadi.

Ta'lim jarayonida didaktik o'yinli texnologiyalar didaktik o'yinli dars shaklida qo'llaniladi. Ushbu darslarda bolalarning bilim olish jarayoni o'yin faoliyati orqali uyg'unlashtiriladi. SHu sababli talabalarning ta'lim olish faoliyati o'yin faoliyati bilan uyg'unlashgan darslar didaktik o'yinli darslar deb ataladi.

Inson hayotida o'yin faoliyati orqali quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:
o'yin faoliyati orqali shaxsning o'qishga, mehnatga bo'lgan qiziqishi ortadi;

o'yin davomida shaxsning muloqotga kirishishi ya'ni, kommunikativ-muloqot madaniyatini egallashi uchun yordam beriladi;

shaxsning o'z iqtidori, qiziqishi, bilimi va o'zligini namoyon etishiga imkon yaratiladi;

hayotda va o'yin jarayonida yuz beradigan turli qiyinchiliklarni engish va mo'ljalni to'g'ri olish ko'nikmalarining tarkib topishiga yordam beradi;

o'yin jarayonida ijtimoiy normalarga mos xulq-atvorni egallash, kamchiliklarga barham berish imkoniyati yaratiladi;

shaxsning ijobiy fazilatlarini shakllantirishga zamin tayyorlaydi;

insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan qadriyatlar tizimi, ayniqsa, ijtimoiy, ma'naviy-madaniy, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'rganishga e'tibor qaratiladi;

o'yin ishtirokchilarida jamoaviy muloqot madaniyatini rivojlantirish ko'zda tutiladi.

Didaktik o'yinli mashg'ulotlarni bolalarning bilim olish va o'yin faoliyatining uyg'unligiga qarab: syujetli-rolli o'yinlar, ijodiy o'yinlar, ishbilarmonlar o'yini, konferensiyalar, o'yin-mashqlarga ajratish mumkin. O'qituvchi-pedagog avval talabalarni individual (yakka tartibdagi), so'ngra guruhli o'yinlarga tayyorlashi va uni o'tkazishi, o'yin muvaffaqiyatli chiqqandan so'ng esa, ularni ommaviy o'yinlarga tayyorlashi lozim. Chunki bolalar didaktik o'yinli mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlari uchun zaruriy bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari, bundan tashqari, guruh-jamoasi o'rtasida hamkorlik, o'zaro yordam vujudga kelishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-361 sonli qarori-T: 2018-yil 9sentyabr.2.Sodiqova Sh.A. "Maktabgacha pedagogika" Fan va texnologiya. T.2017-yil.

3.Safarova R. va boshqalar. Savod o'rgatish darslari.-T.:Manaviyat, 2003.

4.Xalilova D.F. "Bolajak tarbiyachilrning pedagogik faoliyatiga kreativ yondashuv."PEDAGOGS Jurnal, 7(1),172-175.Retrieved from <http://www.pedagolar.uz/index/.php ped article/viev/465>

5. Norbosheva, M. (2022). МУЛОҚОТ ЖАРАЁНИДА МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛА ШАХСИНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК РИВОЖЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7459>

6.Eshmurodov, O. (2022). ЎЗБЕК ОИЛАСИ МУСТАҲКАМЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ . Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлеченоот<https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7449>

7. Норбошева, М. А. (2021). ОИЛАВИЙ МУНОСАБАТЛАРНИНГ ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ САМАРАДОРЛИГИГА ТАЪСИРИ: DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres>.

2021.26. 88.050 Норбошева Мехри Ачилловна ТерДУ Педагогика институти Психология кафедраси мудири Психология фанлари номзоди, доцент. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1-Махсус сон), 165-169.

8.Норбошева, М. О. (2021). Роль семьи и дошкольной образовательной организации в формировании личности ребёнка. Наука и образование сегодня, (7 (66)), 66-67.

9. Narbasheva, M. A. (2021). FOLK GAMES SERVES AS A PSYCHOSOCIAL DEVICE. Theoretical & Applied Science, (8), 220-225.

10. Narbasheva, M. A. (2021). The importance of pedagogical and psychological literacy of parents in preparing children for school education. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(1), 728-732.